

Петро Немировський

ДВОЄ

Оповідання

Переклад Ірина Гаркуша

1

Не дивлячись на вранішній час, сонце вже пригрівало. Яків Петрович і Лідія Адамівна йшли до станції метро. Яків Петрович, любитель швидко ходити, змушений був підлаштовуватись під дружину і сповільнював кроки — у Лідії Адамівни хворі ноги. В руках його — лопата і сумка, Лідія Адамівна теж несла сумку.

— Гарна погода сьогодні, слава Богу, нема дощу, — промовила вона і, тяжко зітхнувши, додала: — Шкода, що нема з нами дітей. Треба буде їм обов'язково написати, що ми сьогодні були на кладовищі.

— Напишемо, — пробурмотів він.

— Досить сердитись. Вони ні в чому не винні.

Яків Петрович і Лідія Адамівна залишилися самі — діти жили від них далеко.

Спочатку до Америки з чоловіком і донькою поїхала їхня донька Света. Дзвонила, писала батькам листи, підбадьорювала, запевняла, що скоро забере їх до себе. Батьки спершу сподівались, але через різні причини від'їзд відкладався. Спочатку виникла якась плутанина у

Вашингтонському імміграційному центрі; потім раптом з'ясувалося, що не вистачає деяких важливих довідок, а оформлювати ці папери у дочки поки що немає часу, потім ще щось. Поступово батьки змирилися з думкою, що найближчим часом до Америки не потраплять. Здогадувались, що Света вже й сама не дуже хоче, щоби вони приїхали. Листувались, дзвонили одне одному, але розмови про від'їзд заводили все рідше. Дочка іноді надсилала долари і посилки з речами, а онучка — намальовані нею малюнки: ліс, море, птах, і в підписах до малюнків все частіше зустрічались англійські літери.

Потім в Нідерланди поїхав син Вадим. Він був блискучим програмістом і, підписавши контракт з нідерландською фірмою, відправився на два роки в Амстердам. Контракт подовжили, Вадим залишився ще на рік, потім ще. Раптом батьки отримали конверт, в якому лежала кольорова світлина — Вадим стояв обійнявшись з молодою дружиною. Писав, що Гретхен — чудова жінка, працює у престижній фірмі з вирощування тюльпанів. Вони планують купити свій дім і ... чекають на дитину — Гретхен на четвертому місяці вагітності. Обіцяв приїхати в гості, вирішивши спочатку деякі справи. Може, приїдуть разом — Гретхен давно хотіла побувати в Києві.

Батьки відправили молодятами привітання.

В гості, тим більше з молодою дружиною, Вадим не приїхав. Проте надіслав фото новонародженого сина. Подзвонив, сказав, що щасливий і дуже заклопотаний.

Ось так і вийшло, що на схилі років Яків Петрович і Лідія Адамівна залишилися самі. Коли його забирала досада, він говорив, що хороші діти так не вчиняють: «Ми їх ростили, виховували, а вони... Егоїсти, що сказати!» Лідія Адамівна шикала на чоловіка: «Це ти

егоїст, хвилюється лише за себе. Думаєш, їм там легко?» Ночами вона частенько плакала, особливо після телефонних розмов із дітьми. Він же, знаючи, яка рана на серці у дружини, сердився на дітей ще дужче.

Спустившись у метро, пройшли крізь турнікети. Біля ескалатора він зупинився, почекав дружину: сама вона побоюється ставати на рухливі сходи, тому що страждає на короткозорість, а окуляри їй підібрати руки не доходять.

Під'їхав потяг.

— Яшо, не забудь лопату. Якщо загубимо, сусідка насварить. Ти ж її знаєш.

2

Поки їхали у потягу, він часом зітхав і цокав язиком. Зі всього було видно, що тліє серцем, згадує щось. Ох, як же прикро... А згадував він свого двоюрідного брата Григорія, який помер вісім місяців тому — згорів від горілки.

Григорій колись працював фрезерувальником на тому ж заводі, що і Яків Петрович. Двічі невдало одружився, двічі розлучився. Третя дружина працювала ювеліром, мала зв'язки. Наполягла, аби Григорій пішов із заводу, і прилаштувала чоловіка в якусь комерційну фірму. Купили нову квартиру, шикарно її обставили. Ресторани, поїздки на моря і курорти. Зростав син. Все було би добре, та була одна тріщинка — Григорій дуже любив прикладатися до пляшки.

Із двоюрідним братом та його дружиною Григорій бачився зрідка. Воно і зрозуміло: навіщо мати справу з такими людьми, як Яків Петрович і Лідія Адамівна? Що з них узяти? Яків Петрович працював до пенсії на заводі комірником, Лідія Адамівна у минулому — така собі

звичайна роздавальниця у відділенні дитячої молочної кухні. Люди вони маленькі, простацькі, як то кажуть, ні те ні се.

Але сталося так, що дружина Григорія несподівано померла, за свідченням медичної експертизи — від раку. Хоча на похороні було чути шепотіння: мовляв, ніякого раку не було, вона отруїлася, бо вже несла їй було мучитися із чоловіком-п'яницею. Як би там не було, її поховали, і Григорій залишився з п'ятнадцятирічним сином. Почав пити ще більше і швидко перетворився у закінченого алкоголіка. Син же його зв'язався зі шпаною, почав потихеньку тягати з дому все нажите батьками.

Дізнавшись, що з Григорієм біда, Яків Петрович поспішив до брата. Довго тупцював біля дверей, нарешті подзвонив. Увійшов — і застиг вражений: Григорій, п'яний як чіп, валявся на підлозі, а його син різався із друзями у карти. Шафи і сервант — нарозхрист, шухляди висунуто, словом, бардак. Яків Петрович зібрався з духом і в якомусь істеричному обуренні вигнав шпану. Викликав братові «швидку».

Повернувшись з наркологічної клініки додому, Григорій деякий час протримався. Але на річницю смерті дружини пригубив чарку і... знову запив.

Яків Петрович доглядав за братом, який, до речі, часто-густо виганяв «опікуна», коли той відмовлявся принести йому горілку. Ображався, уходив, даючи собі слово більше не повертатися в той дім. Але через кілька днів знову з'являвся.

А Григорію ставало все гірше, приїздила одна «швидка» за другою, ставили крапельниці, робили уколи. Син тим часом продавав і програвав у карти те, що не встиг пропити батько. Зникли і меблі, і шуби, і кришталь. В кінці жовтня Григорій, посірілий і розпухлий від

цирозу печінки, помер. Його кремували, урну з прахом Яків Петрович забрав додому.

Незабаром після смерті батька до міліції потрапив син — брав участь у пограбуванні. Його засудили і відправили у колонію.

Яків Петрович написав кілька листів до Америки родичам Григорія, мовляв, сталася така біда, але ніякої відповіді від них не отримав. Та й що, пробачте, могли відповісти родичи з Америки? Чим допомогти?

Урна з прахом довго стояла у шафі, і Яків Петрович не знав, як із нею бути. Якось вночі йому раптом наснився Григорій. Посинілий, з кошлатим волоссям, питав: «Ти чому, братухо, не хочеш зі мною розмовляти?» Через кілька тижнів померлий знову прийшов уві сні, знову просив поговорити з ним. Яків Петрович не був забобонний, але від цих візитів йому стало трохи не по собі.

Розповів дружині про свої сні. Додав, що брат все ж таки був нещасливий.

— Чого ти все плачеш за ним? Алкоголік, загнав у домовину дружину, залишив дитину сиротою. Чи мало ти за ним доглядав? Чи мало сидів у лікарнях? Скільки разів він тебе виганяв? Та ти йому ніколи не був потрібний. А ти тепер маєшся.

Слова дружини — жорстокі, але правдиві — неприємно вразили.

— Так то воно так. Але ж все одно — брат.

— Взагалі, якщо жаліється, значить, йому ТАМ погано. Просить про допомогу, — промовила дружина.

— А чому просить мене?

— А кого же ще? Його ж і ювеліри, і бізнесмени, — всі кинули. Ти один такий дурень залишився.

Після цієї розмови він твердо вирішив урну з прахом брата поховати. На кладовищі у бюро довідок він дізнався про ділянку та місце, де були поховані батьки Григорія. Замовив металеву табличку з гравіруванням, на заводі зробили скоби. Одного дня сказав дружині:

— Потрібно би на кладовище з'їздити, давно в тещі на могилі не були. Та й ще одна там справа є...

3

Сонце наближалось до зеніту, коли вони відшукали сто шосту ділянку. Саме там, як повідомили у довідковій, знаходиться могила Яревських — батьків Григорія.

Стара, занедбана ділянка заросла чагарями і бур'яном. Все вказувало на те, що тут давно нікого не ховають і до багатьох могил приходять дуже зрідка.

— Постій тут, а я пошукаю могилу, — сказав Яків Петрович дружині.

— Я сама залишатись боюся. Ідемо шукати разом.

— Чого ти боїшся? Тут же нікого немає.

— Я боюся.

Вони блукали серед могил, вдивляючись у фотографії і вчитуючись у надписи. Але могилу батьків Григорія знайти не могли.

— Яшо, ідемо звідси. Знайдемо іншим разом.

Але впертий чоловік продовжував ходити вздовж рядів, продирався крізь колючий чагарник і кропиву, переступав крізь повалені стовбури дерев та уламки плит.

— Відчепись, — цідив він крізь зуби, коли ниття дружини ставало нестерпним.

І раптом — гранітна плита. Дві фотографії і надпис: «Михайло Аркадійович Яревський. Ганна Леонідівна Яревська».

— Знайшов!

Вдвох вони мовчки стояли біля могили, зарослої бур'яном.

— Ось так, батько його пив, згорів від горілки. Тепер ми йому і сина принесли, теж від горілки загинув, — сказав Яків Петрович.

— І дружину свою і той згубив, і цей, — додала Лідія Адамівна.

Він викопав біля огорожі ямку, неглибоку, але достатню для урни. Зібрав камінчики і насипав їх на дно ямки. Дістав із сумки урну — чорну, пластмасову, з виплавленим на кришці ритуальним факелом. Важила урна близько кілограма.

— А там дійсно прах? — спитала напівшепотом Лідія Адамівна.

— Цікаво, який він?

Якось вдома, мучений цікавістю, Яків Петрович відкрив щільну кришку урни і побачив там прах — схожий на попелясто-сірий недрібний пісок. Але зараз пуста цікавість дружини його дратувала:

— Все тобі цікаво. Звичайний прах, — пробурмотів він і заходився засипати урну землею.

Засипав, притиснув маленький пагорбок землі долонею.

— Ось і все, що від людини залишилось. Наче й не жив ніколи, — зітхнувши промовила Лідія Адамівна.

— Та-ак... — відізався він.

Потім, обтрусивши руки, дістав з сумки табличку, скоби, інструменти.

— Яшо, а в тебе вийде? — обережно спитала Лідія Адамівна, з гіркого досвіду знаючи, як нечасто чоловікові вдавалася навіть простенька майстрова робота.

— Відчепись, — він і сам хвилювався.

Присівши навпочіпки, почав кріпити скобами металеву табличку до огорожі. Сопів, щось буркочучи собі під ніс. Нарешті прикріпив, перевірів, чи добре тримається.

— Порядок, — промовив задоволено, ще не вірячи що примудрився таке зробити. — Тепер по-людські: мати, батько і син лежать разом. От лише треба було цю табличку зробити з фотографією.

Поставили у банку куплені квіти. За єврейською традицією поклали на плиту по камінчику. І пішли на протилежний кінець кладовища.

— Треба Гришиному синові в колонію посилку відправити. Продукти, може, речі якісь, — сказав дорогою Яків Петрович.

— В нього є родичи в Америці, нехай вони і шлють йому посилки. Тобі що, більше всіх треба?

— Та тихіше, розбалакалась. Що тобі до них? В них своє життя, в нас — своє. А хлопця шкода.

Лідія Адамівна хмикнула. Не очікувала, що мужа так зачепить доля двоюрідного брата і двоюрідного племінника. Може, справа в тому, що залишившись без дітей та онуків, він таким чином намагається врятуватись від самотності, від холоду старості, що невпинно наближається? Або на схилі років родинні почуття загострюються? Або ж просто її чоловік така людина — небайдужа?

Вголос, одначе, пробурмотіла:

— Багатій знайшовся.

4

Підійшли до могили, де похована була мати Лідії Адамівни.

— Шкода, що зараз поруч нема Світланки. Вона би посадила братки. Мама їх так любила...

Доки були з ними поруч діти, ця могилка мала більш доглянутий вигляд. Діти любили свою бабусю. Уїжджаючи до Америки, Света взяла з цієї могили грудку землі. Колись Света саджала тут квіти, Вадик фарбував огорожу і підстригав кущі. Але тепер замість квітів огидно розповзся бур'ян, а кущі занадто розрослися.

— Мамо, ось ми і прийшли. Якби ти встала і подивилася, які в тебе хороші онуки. Якби ти встала... — запричитала Лідія Адамівна.

— Нумо трохи прибиремо тут, — промовив чоловік.

Взявши лопату, почав викопувати бур'ян. Лідія Адамівна спробувала підстригти садовими ножицями кущ морознику вздовж огорожі, але його стебла виявилися занадто жорсткими, не піддавалися. Її руки швидко втомились. Потім вони протерли пам'ятник, поставили у банку квіти.

— Света так схожа на маму, одне обличчя, — сказала Лідія Адамівна. — Мамо, мамо, незабаром і ми до тебе прийдемо... — знову запричитала вона, але чоловік увірвав її.

— Куди ти поспішаєш? ТУДИ завжди встигнемо. Потрібно жити, розумієш — жити!

У блакитному небі поволі пливли довгі білі хмари.

Навкруги — ані душі. Біля могили праворуч — місце, заросле травою. Подружжя стояло, мовчки дивлячись то на могильний камінь, то на вільне місце поряд.

— Ідемо, — тихо промовив він. — Ідемо...

Він хотів додати «рідна», але чомусь не зміг. Узяв дружину під

руку, і вони неспішно пішли назад. Бездомний пес, славучачи, плентався за ними.

— І чому я не замовив його фотографію на табличці? А з фотографією було би так добре, е-ех! — бідкався Яків Петрович.

Лідія Адамівна зітхала — втомилася, болять ноги. Іноді примружувала короткозорі очі і, неначе вдивляючись удалечінь, казала:

— Нічого, коли ми приїдемо до Світланки в Америку, я там все розповім! Розповім Гришковим родичам, що вони залишили свого помираючого брата, забули про рідного племінника. І лише мій чоловік повівся по-людські. Я їм, в Америці, ще влаштую...